ECONOMIC SECURITY OF THE STATE AND ECONOMIC ENTITIES

УДК 355.087.541:341.217](4-6ЄС) DOI: 10.26906/EiR.2026.3(102).4719
JEL J68, H55, I38

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ: СИСТЕМАТИЗАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ЕКОСИСТЕМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ТА БЕЗПЕКИ

Онищенко Світлана Володимирівна*, доктор економічних наук, професор
Скрильник Андрій Сергійович, кандидат економічних наук, доцент**
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

**ORCID 0000-0002-6173-4361*
***ORCID 0000-0001-9622-4217*

Дата надходження статті: 20.08.2026
Дата прийняття статті: 16.09.2026
Дата публікації статті: 07.10.2026

Вступ. Повномасштабна збройна агресія рф проти України зумовила безпрецедентне зростання чисельності військовослужбовців, які потребують комплексної реінтеграції в цивільне життя. За оцінками експертів [1–3], кількість ветеранів які потребуватимуть соціальної адаптації, включно з членами їхніх сімей, може сягнути 4 мільйонів. Аналітики Стокгольмського центру дослідження Східної Європи оцінюють масштаб виклику ще ширше – до 5 мільйонів ветеранів та членів їхніх родин, які потребуватимуть реінтеграції [4]. За таких масштабів реінтеграція ветеранів перестає бути виключно завданням соціального захисту й перетворюється на чинник економічної стійкості та національної безпеки держави, що безпосередньо кореспондує з положеннями Стратегії економічної безпеки Європейського Союзу [5], яка розглядає збереження критичних ресурсів, зокрема людського капіталу, як умову стійкості економічної системи в цілому.

Наявність окремих програм підтримки не гарантує успішної реінтеграції, це підтверджує опитування студентів-ветеранів Національного університету «Львівська політехніка» [6; 7]. Попри те, що заклад уже має відповідні центри підтримки, 60,5 % опитаних відзначили часткові труднощі під час переходу від військової служби до освітнього середовища, а 24,5 % – значні. Подібні результати отримано й під час аналізу правового регулювання соціального захисту військовослужбовців [9], який засвідчив фрагментарність нормативно-правового забезпечення та наявність низки колізій, а саме: змістовних, формальних, темпоральних, вертикальних. Водночас рівень безробіття серед ветеранів у 2024 році сягнув 30,95 %, що приблизно на 3 % перевищує показник попереднього року. Ці дані узгоджуються з висновком, що розрізнені, інституційно неузгоджені заходи соціального захисту, працевлаштування чи психологічної реабілітації не здатні дати стійкого результату без цілісного середовища взаємодії держави, громад, бізнесу та громадянського суспільства.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Порівняльний аналіз програм адаптації ветеранів до цивільного життя в Україні, Великій Британії та США здійснила Т. Шаповалова [8, 10], яка визначила, що ключовими чинниками ефективності зарубіжних програм є використання трудового по-

© Онищенко С. В., Скрильник А. С., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

тенціалу звільнених у запас військовослужбовців, поєднання культурно-соціальних заходів, пільгового медичного обслуговування, навчання за унікальними програмами та підтримки сімей. У дослідженні відмічено, що українські програми «НАТО-Україна» та «Україна-Норвегія» (згодом NUPASS) демонструють високу ефективність, зокрема рівень працевлаштування випускників програми НАТО становив не менш як 75 %.

Окремий напрям наукових досліджень становить вивчення правових засад соціального захисту військовослужбовців в Україні з урахуванням відповідного досвіду США, Великої Британії, Австралії, Ізраїлю та Канади. Вагомий внесок у розроблення цієї проблематики здійснили зарубіжні й вітчизняні вчені: K. Lindström [4] S. Shorer [11], A. Levi [12], Н. Азьмук [7], Е. Давліканова [13], В. Курило [9], В. Нам'ясенко [14], Т. Зінченко [15] й інші. За результатами проведеного дослідження автори виокремили змістовні, формальні, темпоральні, горизонтальні та вертикальні колізії чинного законодавства, звернули увагу на недостатній рівень міжвідомчої координації між Міністерством оборони України, Міністерством соціальної політики України та Пенсійним фондом України, а також обґрунтували можливі напрями гармонізації нормативно-правового регулювання починаючи від створення міжвідомчої робочої групи до ухвалення єдиного кодексу соціального захисту військовослужбовців [9].

Попри вагомий внесок проаналізованих праць, реінтеграція ветеранів розглядається переважно у межах окремих інституційних площин (правової, освітньої, соціально-психологічної), не пропонуючи цілісного екосистемного підходу, який би поєднував ці площини між собою й прямо пов'язував ефективність реінтеграції із соціально-економічною стійкістю держави та європейським безпековим порядком денним. Означена прогалина зумовлює мету цього дослідження.

Метою статті є здійснення комплексного огляду та систематизації міжнародного, зокрема європейського, досвіду реінтеграції ветеранів на прикладі окремих країн для обґрунтування шляхів формування інклюзивних екосистем їх соціально-економічної реінтеграції.

Основний матеріал і результати. У науковому дискурсі реінтеграцію ветеранів переважно розглядають як багатовимірний процес, що охоплює взаємопов'язані складові соціальної, професійної, правової та психологічної адаптації [7–10; 14]. Соціальна адаптація пов'язана з інтеграцією ветерана у цивільне середовище та засвоєнням відповідних соціальних норм і моделей поведінки; професійна пов'язана з набуттям, відновленням або актуалізацією компетентностей, необхідних для подальшої зайнятості; правова з опануванням нормативно-правових засад, що визначають статус ветерана, його права та соціальні гарантії; психологічна з відновленням психоемоційної стійкості та подоланням наслідків травматичного досвіду [16; 17]. Водночас відокремлене трактування зазначених складових як автономних та інституційно неузгоджених напрямів підтримки зумовлює фрагментарність систем реінтеграції та обмежує їх комплексність і результативність.

Екосистемний підхід дає змогу подолати зазначену фрагментарність, розглядаючи реінтеграцію не як сукупність окремих послуг, а як функціонування цілісного середовища взаємодії різних суб'єктів, кожен із яких виконує специфічну, проте взаємопов'язану функцію [18]. У межах дослідження пропонується таке авторське визначення: інклюзивна екосистема реінтеграції ветеранів – це багаторівнева система взаємодії державних, приватних і громадських інституцій, спрямована на створення умов для соціального, професійного, економічного та громадянського включення ветеранів шляхом забезпечення доступу до взаємопов'язаних послуг, можливостей і механізмів підтримки на всіх етапах переходу до цивільного життя.

Європейський вимір реінтеграції ветеранів доцільно розглядати на двох рівнях. Перший рівень Європейського Союзу, на якому не існує єдиної «політики ЄС щодо ветеранів», однак чинні політики соціальної інклюзії, зайнятості, розвитку навичок, доступності та соціальної економіки опосередковано формують середовище, у якому відбувається реінтеграція. Безпосередній інституційний зв'язок ЄС із реінтеграцією ветеранів в Україні реалізується через розширення мандата Консультативної місії Європейського Союзу з реформування сектору цивільної безпеки (EUAM Ukraine), яка з 2026 року отримала повноваження підтримувати реінтеграцію ветеранів у сектор цивільної безпеки [19]. Водночас Стратегія економічної безпеки ЄС [5, 20] формує засади, у яких збереження й відновлення людського капіталу розглядається як складова стійкості економічної системи.

Другий рівень – національні моделі держав-членів ЄС і держав-партнерів НАТО, які мають розвинену ветеранську політику. За результатами порівняльного аналізу практик підтримки ветеранів у державах-членах Європейського Союзу в дослідженні здійснено систематизацію механізмів їх органі-

зації та реалізації. На основі виявлених спільних ознак виокремлено п'ять авторських підходів: комплексно-превентивний, професійно-економічний, статусно-соціальний, компенсаційно-реабілітаційний та військово-службовий. Для кожного з них сформульовано відповідні принципи, які відображають домінуючу організаційну логіку та функціональну спрямованість інструментів підтримки. Назви підходів, критерії їх розмежування та зміст принципів сформовано в межах цього дослідження шляхом узагальнення, змістового зіставлення й типологізації досліджених практик держав ЄС.

Результати проведеної систематизації наведено в таблиці 1. В основу групування покладено не формальне віднесення держав до наявних моделей ветеранської політики, а змістову та функціональну близькість механізмів, за допомогою яких забезпечуються правові гарантії, соціальна підтримка, реабілітація, професійна адаптація та економічна активність ветеранів. Наведені в таблиці принципи виконують функцію концептуального узагальнення та відображають ключову логіку організації підтримки в межах кожного підходу. Вони забезпечують методологічний зв'язок між виявленими зарубіжними практиками, їх функціональним змістом та сформованими пропозиціями щодо можливостей адаптації відповідних рішень до українських умов.

Запропоновані для України рішення мають проєктний характер і не є відтворенням чинних нормативних вимог або прямим перенесенням зарубіжних моделей. Їх практична імплементація потребує подальшого нормативного, інституційного та ресурсного опрацювання, зокрема визначення правових підстав, розподілу повноважень між суб'єктами реалізації, механізмів міжвідомчої взаємодії, джерел фінансування, інформаційного обміну та захисту персональних даних.

Відбір країн для порівняльного аналізу здійснено за критеріями належності до Європейського Союзу або НАТО, наявності розвиненої, документованої системи підтримки ветеранів та інституційної різноманітності моделей. До вибірки включено США, Велику Британію, Нідерланди, Канаду, Хорватію та Ізраїль. Інформаційною базою дослідження слугували офіційні стратегії та програмні документи [15], National Veterans Employment Strategy [21] наукові публікації [8–10] та галузеві дослідження. Порівняння здійснено за такими критеріями: інституційне забезпечення; система соціального супроводу; працевлаштування; професійна перепідготовка; підприємництво ветеранів; освіта та розвиток навичок; участь приватного сектору; роль громад; діяльність ветеранських організацій; цифровізація послуг; механізми фінансування; результативність за наявними емпіричними показниками.

Запропонована в таблиці 1 систематизація дає змогу розмежувати ключові напрями організаційної підтримки ветеранів в Україні, а саме: індивідуальний супровід, оформлення правового статусу, доступ до послуг, відновлення функціональної спроможності та підтримку економічної активності. Ці напрями є взаємопов'язаними, але не взаємозамінними. Зокрема, набуття правового статусу не гарантує фактичного отримання послуг, оскільки останнє потребує окремої організації звернення, визначення надавача та підтвердження результату.

Індивідуальний супровід передбачає координацію дій відповідно до потреб ветерана із визначенням виконавців, строків та порядку надання послуг. Фахівець із супроводу забезпечує взаємодію між установами, не підміняючи їхніх повноважень. Важливим елементом є безперервність допомоги після завершення служби, яку доцільно підтверджувати не лише передачею документів, а й фактичним встановленням контакту з цивільним надавачем послуг [22].

У компенсаційно-реабілітаційному блоці розмежовуються відшкодування шкоди та заходи, спрямовані на відновлення функціональної спроможності й самостійності ветерана. Працевлаштування при цьому не розглядається як універсальний критерій успішної реінтеграції, а професійна участь має оцінюватися з урахуванням індивідуальних потреб, можливостей і добровільного вибору.

Для апробації запропонованих механізмів доцільно окремо оцінювати процедурні показники та фактичні результати. До перших належать строки розгляду звернень, повторне витребування документів і тривалість очікування; до других – отримання послуг, збереження зайнятості та продовження підприємницької діяльності.

До вибірки свідомо включено як держави-члени Європейського Союзу (Нідерланди, Хорватія), так і держави, досвід яких є усталеним референтним орієнтиром у європейському експертному й політичному дискурсі щодо реінтеграції ветеранів, а саме Велику Британію (яка вийшла зі складу ЄС у 2020 р., залишаючись державою-членом НАТО, учасницею формату «Рамштайн» і партнером EUAM Ukraine), США, Канаду та Ізраїль. Такі кейси регулярно фігурують в аналітичних матеріалах Стокгольмського центру дослідження Східної Європи (SCEEUS) та Європейського парламенту (EPRS) як точки по-

Таблиця 1

Підходи до підтримки ветеранів у державах - членах ЄС

Підходи	Принципи	Пропозиції щодо адаптації в Україні
1. Комплексно-превентивний	*А. Безперервність і сімейний супровід.*	***Індивідуальний план реінтеграції.*** До звільнення зі служби визначаються потреби ветерана, необхідні послуги, відповідальні виконавці та строки їх надання. Після звільнення план актуалізується в громаді. Участь у супроводі є добровільною, залучення сім'ї – за згодою ветерана.
реалізовано в країнах ЄС: Данія, Нідерланди	***Інструменти:*** комплексний супровід ветерана на всіх етапах військової служби та переходу до цивільного життя; психологічна і соціальна підтримка; узгодження та координація міжвідомчих послуг з урахуванням індивідуальних потреб ветерана і його сім'ї.	
2. Професійно-економічний	*Б, Координація професійного переходу.*	***Професійна та підприємницька реінтеграція.*** Передбачається визнання військових компетентностей, навчання, працевлаштування та підтримка ветеранського підприємництва через фінансування, менторство й консультації. Результативність визначається стійкістю зайнятості, продовженням бізнес-діяльності та створенням або збереженням робочих місць.
реалізовано в країнах ЄС: Німеччина, Ірландія, Естонія, Іспанія, Хорватія.	***Інструменти:*** комплекс професійної та економічної реінтеграції: кар'єрне консультування, навчання і розвиток компетентностей, добір вакансій та взаємодія з роботодавцями, підтримка найму, самозайнятості й ветеранських кооперативів, житловий і психосоціальний супровід, а також залучення окремих категорій членів сімей до програм зайнятості.	
3. Статусно-соціальний	*В. Правова визначеність і соціальні гарантії.*	***Єдиний адміністративно-сервісний маршрут.*** Уповноважені органи уніфікують підтвердження статусу та міжвідомчий обмін даними без повторного подання документів. Після набуття статусу формується індивідуальний маршрут послуг. Результативність оцінюється за швидкістю доступу, часткою отриманих послуг і повторними зверненнями.
реалізовано в країнах ЄС: Польща, Чехія, Словаччина, Швеція, Франція, Португалія, Румунія, Болгарія.	***Інструменти:*** інтегрований механізм правового та документального підтвердження участі у військових операціях і пов'язаної зі службою шкоди здоров'ю, оформлення статусу та посвідчення, реалізації соціальних прав через «єдине вікно» і міжвідомчу координацію, а також моніторингу наслідків служби, виконання гарантій та підтримки професійної реабілітації й переходу до цивільної зайнятості.	
4. Компенсаційно-реабілітаційний	*Г. Відшкодування шкоди та відновлення функціональної спроможності*.	***Персоналізована реабілітація.*** Міждисциплінарна команда разом із ветераном формує та коригує індивідуальний план медичної й професійної реабілітації, підтримки за місцем проживання та адаптації робочого місця. Реабілітація доповнює компенсаційні гарантії, а повернення до праці є добровільним.
реалізовано в країнах ЄС: Австрія, Фінляндія, Словенія, Італія	***Інструменти:*** механізми відшкодування шкоди здоров'ю, зумовленої військовою службою; пенсійні та інші компенсаційні виплати; медична, функціональна й професійна реабілітація; заходи підтримки незалежного життя та соціального вклю-чення; допомога членам сім'ї ветерана.	
5. Військово-службовий	*Д. Службові гарантії та резерв.*	***Безперервність супроводу після завершення служби.*** Після завершення служби військові та цивільні установи узгоджують продовження необхідної допомоги ветерану, визначають відповідних надавачів послуг і, за потреби, організовують направлення. Обмін персональними даними здій-снюється на законних підставах і лише в обсязі, необхідному для надання допомоги.
реалізовано в країнах ЄС: Бельгія, Греція, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Угорщина.	***Інструменти:*** правове регулювання проходження служби, соціального забезпечення, обліку та підготовки резерву. Такі механізми забезпечують організацію військово-службових відносин, однак не охоплюють повного комплексу інструментів післяслужбової реінтеграції.	

Джерело: авторська систематизація

рівняння під час обговорення положень спільної європейської парадигми підтримки ветеранів [4]. Це забезпечує необхідну інституційну різноманітність моделей для типологізації, водночас утримуючи інтерпретацію результатів у межах європейського виміру.

Функціонування інклюзивної екосистеми реінтеграції ветеранів пов'язане із соціально-економічною стійкістю та безпекою держави через послідовний причиново-наслідковий ланцюг: соціальне включення, зайнятість, підприємництво та розвиток навичок ветеранів забезпечують збереження люд-

ського капіталу; збереження людського капіталу знижує соціальну вразливість і ризики виключення значної частини працездатного населення; зниження соціального виключення посилює суспільну згуртованість та інституційну довіру; згуртованість і довіра, своєю чергою, є передумовою економічної та суспільної стійкості, яка формує підґрунтя соціально-економічної безпеки держави в цілому.

Цей ланцюг безпосередньо кореспондує з логікою Стратегії економічної безпеки ЄС [5], яка розглядає зниження вразливості критичних ресурсів як умову стійкості економічної системи: людський капітал ветеранів, за умови його успішної реінтеграції, є таким критичним ресурсом для повоєнної економіки України, а його втрата внаслідок незавершеної або неефективної реінтеграції становить пряму загрозу економічній безпеці держави.

На основі систематизованого міжнародного досвіду та з урахуванням його адаптованості до українського контексту визначено орієнтири, які можуть бути перенесені в українську екосистему реінтеграції ветеранів із відповідними застереженнями щодо умов і меж застосування.

Першим орієнтиром є міжвідомча координація за принципом «єдиного вікна», що спирається на модель Veteran Resource Centers і може бути реалізована через розвиток мережі українських центрів ветеранського розвитку [8], доповнену індивідуальним кейс-менеджментом і супроводом ветерана на всіх етапах реінтеграції від демобілізації до довгострокової соціально-економічної адаптації. Другим орієнтиром є формалізовані механізми залучення бізнесу за аналогією з Armed Forces Covenant [15], які передбачають визнання та стимулювання роботодавців, що наймають ветеранів, а також виокремлення підтримки підприємництва ветеранів у самостійний, а не допоміжний напрям політики. Третім орієнтиром є розвиток локальних ветеранських просторів і менторства на рівні територіальних громад у поєднанні з цифровізацією кейс-менеджменту та моніторингу довгострокових результатів реінтеграції, що забезпечує наступність підтримки та можливість оцінювання її ефективності.

Узагальнення цих орієнтирів дає підстави стверджувати, що їх фрагментарне запозичення без системної адаптації не забезпечить очікуваного ефекту. Тому доцільним є формування цілісної парадигми реінтеграції ветеранів, яка інтегрує європейський досвід держав-членів ЄС з досвідом держав-партнерів НАТО, адаптованої до масштабу, інституційної спроможності та безпекового контексту України. Формування такої парадигми передбачає не механічне перенесення окремих інструментів, а розроблення узгоджених засад, у межах яких державні, бізнесові, освітні та громадські суб'єкти взаємодіють на засадах цілісної інклюзивної екосистеми.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу узагальнити та систематизувати ключові результати щодо зарубіжних підходів до реінтеграції ветеранів і можливостей їх адаптації до українських умов.

По-перше, порівняльний аналіз зарубіжного досвіду засвідчив, що результативність реінтеграції ветеранів значною мірою залежить не лише від обсягу та змісту окремих заходів підтримки, а й від рівня інституційної узгодженості та характеру взаємодії між державою, бізнесом, територіальними громадами й інститутами громадянського суспільства. Досвід Великої Британії, США та Канади свідчить про важливість формалізованих механізмів партнерства, координації та розподілу відповідальності між основними суб'єктами реінтеграційного процесу.

По-друге, систематизовано та виокремлено п'ять авторських підходів до підтримки ветеранів у державах-членах ЄС: комплексно-превентивний, професійно-економічний, статусно-соціальний, компенсаційно-реабілітаційний та військово-службовий. Встановлено, що зазначені підходи не функціонують у повністю відокремленому вигляді, оскільки національні системи реінтеграції переважно поєднують інституційні та функціональні елементи кількох підходів.

По-третє, обґрунтовано, що інклюзивна екосистема реінтеграції ветеранів має ґрунтуватися на ветераноцентричному підході та передбачати скоординовану взаємодію державних органів, бізнесу, закладів освіти, територіальних громад і громадських організацій. Її функціональна структура має охоплювати взаємопов'язані напрями соціальної адаптації, зайнятості, професійної трансформації, підприємництва, освіти, забезпечення доступності, участі у громадському житті та інституційного супроводу ветерана на різних етапах переходу до цивільного життя.

По-четверте, визначено найбільш релевантні для України елементи європейського досвіду, серед яких формалізація механізмів залучення бізнесу до процесів реінтеграції, упровадження індивідуалізованого кейс-менеджменту, розвиток мережі локальних ветеранських просторів та цифровізація системи супроводу ветеранів, за умови їх інтеграції в цілісну парадигму реінтеграції ветеранів, що поєднує європейський досвід держав-членів ЄС і досвід держав-партнерів НАТО, адаптований до українського контексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Адаптація ветеранів війни до мирного життя: помічник ветерана. Національний інститут стратегічних досліджень. 06.11.2023. URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/adaptatsiya-veteraniv-viyny-do-myrnoho-zhyttya-pomichnyk-veterana (дата звернення: 10.05.2026).

2. Терещук Г. Адаптація ветеранів: й досі нерозуміння суспільства, проблеми сімейні та зі здоров'ям – воїн, який втратив ноги. Радіо Свобода. 25.07.2023. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/vijna-veterany-poranennja-dopomoha/32516931.html (дата звернення: 11.05.2026).

3. Ляськівська Б., Кучерявець М. Скільки ветеранів може бути в Україні після війни: оцінка Лапутіної. РБК-Україна. 13.10.2023. URL: https://www.rbc.ua/rus/news/skilki-veteraniv-mozhe-buti-ukrayini-pislya-1697207276.html (дата звернення: 14.05.2026).

4. Lindström K., Nilsson N. Ukraine's veterans: From fragility to a pillar of European security. SCEEUS Commentary No. 15. Stockholm Centre for Eastern European Studies, 2025. URL: https://sceeus.se/en/publications/ukraines-veterans-from-fragility-to-a-pillar-of-european-security/ (дата звернення: 18.06.2026).

5. European Commission; High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. Joint communication to the European Parliament, the European Council and the Council on "European Economic Security Strategy". 20.06.2023. JOIN(2023) 20 final. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52023JC0020 (дата звернення: 18.06.2026).

6. Програма розвитку ООН; Центр сталого миру та демократичного розвитку. Адаптація до цивільного життя: ключові напрями для посилення реінтеграції ветеранів та ветеранок в Україні. Результати дослідження reSCORE у 2024 році. 2025. URL: https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/adaptatsiya-do-tsyvilnoho-zhyttya-klyuchovi-napryamy-dlya-posylennya-reintehratsiyi-veteraniv-ta-veteranok-v-ukrayini-rezultaty (дата звернення: 07.07.2026).

7. Азьмук Н. А. Соціально-економічна та освітня реінтеграція ветеранів до ринку праці: український контекст. *Вісник економічної науки України.* 2023. № 2 (45). С. 117–122. DOI: https://doi.org/10.37405/1729-7206.2023.2(45).117-122

8. Shkoliar M., Klymanska L., Herasym H., Shapovalova T. Student veterans in Ukrainian higher education: Reintegration, psychosocial support, and international perspectives. *Mental Health: Global Challenges Journal.* 2025. Vol. 8, no. 1. P. 92–101. DOI: https://doi.org/10.56508/mhgcj.v8i1.282

9. Kurylo V., Kurylo I., Mushenok V. Legal aspects of social protection of military personnel in Ukraine in the context of modern challenges. *Law. Human. Environment.* 2025. Vol. 16, no. 2. P. 135–151. DOI: https://doi.org/10.31548/law/2.2025.135

10. Shapovalova T. Comparative analysis of war veterans' adaptation programs to civilian life in Ukraine, Great Britain and the USA. *Social & Legal Studios.* 2023. Vol. 6, no. 3. P. 161–170. DOI: https://doi.org/10.32518/sals3.2023.161

11. Shorer S., HaCohen N., Cohen O., Marom D., Guez J. The challenge of integrating individual and social self-identities among Israeli combat veterans. *Clinical Social Work Journal.* 2025. Vol. 53. P. 494–504. DOI: https://doi.org/10.1007/s10615-025-01002-y

12. Levy A., Gross M. L. From active duty to activism: How moral injury and combat trauma drive political activism and societal reintegration among Israeli veterans. *Frontiers in Public Health.* 2024. Vol. 12. Article 1336406. DOI: https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1336406

13. Davlikanova O., Kopanytsia I., Taylor P., Odarchenko K. A strategic blueprint for strengthening U.S.-Ukraine cooperation in assisting Ukrainian veterans. Analytical paper. 2024. DOI: https://doi.org/10.13140/RG.2.2.17157.77281

14. Нам'ясенко В. Огляд питання реінтеграції військових як складової вирішення гуманітарного питання повоєнного розвитку України. *Економіка та суспільство.* 2024. Вип. 68. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-16

15. Зінченко Г.С., Шлапко Т. В., Спіріна А. Є. Компаративний аналіз досвіду правового регулювання соціального захисту військовослужбовців Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії й України. *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2025. № 1. С. 334–341. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.53

16. McGlinchey E., Spikol E., Robinson M., Ross J., Armour C. The challenges of leaving: Reintegration difficulties and negative mental health outcomes in UK Armed Forces Veterans residing in Northern Ireland. *Journal of Military, Veteran and Family Health*. 2024. Vol. 10, no. 3. P. 109–120. DOI: https://doi.org/10.3138/jmvfh-2023-0066

17. Leite Â., Vieira da Silva C. Trends in homelessness and social sustainability: Veterans vs. non-veterans in the US. *Healthcare.* 2025. Vol. 13, no. 9. Article 967. DOI: https://doi.org/10.3390/healthcare13090967

18. Heuer J. N., Chavez M., Lind J., Hahm B., Melillo C., Besterman-Dahan K. Changes to Veteran community reintegration research needed to address diverse needs of Veterans and their communities. *Journal of Military, Veteran and Family Health.* 2025. Vol. 11, no. 1. P. 148–153. DOI: https://doi.org/10.3138/jmvfh-2023-0109

19. Council of the European Union. EUAM Ukraine: Council broadens the Mission's mandate to counter hybrid threats and support veteran reintegration. 11.05.2026. URL: https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2026/05/11/euam-ukraine-council-broadens-the-mission-s-mandate-to-counter-hybrid-threats-and-support-veteran-reintegration/ (дата звернення: 18.08.2026).

20. European Commission; High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. Joint communication to the European Parliament and the Council: Strengthening EU economic security. 03.12.2025. JOIN(2025) 977 final. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52025JC0977 (дата звернення: 24.08.2026).

21. Veterans Affairs Canada. Service after Service: The National Veterans Employment Strategy. 2024. URL: https://veterans.gc.ca/en/about-vac/our-values/national-veterans-employment-strategy (дата звернення: 25.08.2026).

22. Про схвалення Стратегії формування системи повернення з військової служби до цивільного життя на період до 2033 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.12.2024 № 1350-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1350-2024-%D1%80 (дата звернення: 27.08.2026).

REFERENCES:

1. National Institute for Strategic Studies. (2023, November 6). Adaptatsiia veteraniv viiny do myrnoho zhyttia: Pomichnyk veterana [Adaptation of war veterans to peaceful life: A veteran's assistant]. Available at: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/adaptatsiya-veteraniv-viyny-do-myrnoho-zhyttya-pomichnyk-veterana (in Ukrainian)

2. Tereshchuk H. (2023, July 25). Adaptatsiia veteraniv: Y dosi nerozuminnia suspilstva, problemy simeini ta zi zdoroviam – voin, yakyi vtratyv nohy [Veterans' adaptation: Continued public misunderstanding, family and health problems, according to a soldier who lost his legs]. Radio Svoboda. Available at: https://www.radiosvoboda.org/a/vijna-veterany-poranennja-dopomoha/32516931.html (in Ukrainian)

3. Liaskivska B. & Kucheriavets M. (2023, October 13). Skilky veteraniv mozhe buty v Ukraini pislia viiny: Otsinka Laputinoi [How many veterans may there be in Ukraine after the war: Laputina's estimate]. RBC-Ukraine. Available at: https://www.rbc.ua/rus/news/skilki-veteraniv-mozhe-buti-ukrayini-pislya-1697207276.html (in Ukrainian)

4. Lindström K. & Nilsson N. (2025, September 23). Ukraine's veterans: From fragility to a pillar of European security (SCEEUS Commentary No. 15). Stockholm Centre for Eastern European Studies. Available at: https://sceeus.se/en/publications/ukraines-veterans-from-fragility-to-a-pillar-of-european-security/

5. European Commission, & High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. (2023, June 20). Joint communication to the European Parliament, the European Council and the Council on "European Economic Security Strategy" (JOIN(2023) 20 final). Available at: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52023JC0020

6. United Nations Development Programme, & Centre for Sustainable Peace and Democratic Development. (2025). Adapting to civilian life: Entry points to strengthen veterans' reintegration in Ukraine (Based on reSCORE Ukraine 2024). Available at: https://www.undp.org/ukraine/publications/adapting-civilian-life-entry-points-strengthen-veterans-reintegration-ukraine-based-rescore-ukraine-2024

7. Azmuk N. A. (2023). Sotsialno-ekonomichna ta osvitnia reintehratsiia veteraniv do rynku pratsi: Ukrainskyi kontekst [Socio-economic and educational reintegration of veterans into the labour market: The Ukrainian context]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy,* no. 2(45), pp. 117–122. DOI: https://doi.org/10.37405/1729-7206.2023.2(45).117-122 (in Ukrainian)

8. Shkoliar M., Klymanska L., Herasym H. & Shapovalova T. (2025). Student veterans in Ukrainian higher education: Reintegration, psychosocial support, and international perspectives. *Mental Health: Global Challenges Journal,* no. 8(1), pp. 92–101. DOI: https://doi.org/10.56508/mhgcj.v8i1.282

9. Kurylo V., Kurylo I. & Mushenok V. (2025). Legal aspects of social protection of military personnel in Ukraine in the context of modern challenges. *Law. Human. Environment,* no. 16(2), pp. 135–151. DOI: https://doi.org/10.31548/law/2.2025.135

10. Shapovalova T. (2023). Comparative analysis of war veterans' adaptation programs to civilian life in Ukraine, Great Britain and the USA. *Social & Legal Studios,* no. 6(3), pp. 161–170. DOI: https://doi.org/10.32518/sals3.2023.161

11. Shorer, S., HaCohen, N., Cohen, O., Marom, D., & Guez, J. (2025). The challenge of integrating individual and social self-identities among Israeli combat veterans. *Clinical Social Work Journal*, no. 53, pp. 494–504. DOI: https://doi.org/10.1007/s10615-025-01002-y

12. Levy A. & Gross M. L. (2024). From active duty to activism: How moral injury and combat trauma drive political activism and societal reintegration among Israeli veterans. *Frontiers in Public Health*, no. 12, 1336406. DOI: https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1336406

13. Davlikanova O., Kopanytsia I., Taylor P. & Odarchenko K. (2024). A strategic blueprint for strengthening U.S.-Ukraine cooperation in assisting Ukrainian veterans [Analytical paper]. DOI: https://doi.org/10.13140/RG.2.2.17157.77281

14. Namiasenko V. (2024). Ohliad pytannia reintehratsii viiskovykh yak skladovoi vyrishennia humanitarnoho pytannia povoiennoho rozvytku Ukrainy [A review of military personnel's reintegration as a component of addressing the humanitarian issue of Ukraine's post-war development]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 68. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-16 (in Ukrainian)

15. Zinchenko H. S., Shlapko T. V. & Spirina A. Ye. (2025). Komparatyvnyi analiz dosvidu pravovoho rehuliuvannia sotsialnoho zakhystu viiskovosluzhbovtsiv Spoluchenoho Korolivstva Velykoi Brytanii ta Pivnichnoi Irlandii y Ukrainy [Comparative analysis of legal regulation of social protection of military personnel in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and Ukraine]. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*, no. 1, pp. 334–341. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.53 (in Ukrainian)

16. McGlinchey E., Spikol E., Robinson M., Ross J. & Armour C. (2024). The challenges of leaving: Reintegration difficulties and negative mental health outcomes in UK Armed Forces Veterans residing in Northern Ireland. *Journal of Military, Veteran and Family Health,* no. 10(3), pp. 109–120. DOI: https://doi.org/10.3138/jmvfh-2023-0066

17. Leite Â. & Vieira da Silva C. (2025). Trends in homelessness and social sustainability: Veterans vs. non-veterans in the US. *Healthcare*, no. 13(9), 967. DOI: https://doi.org/10.3390/healthcare13090967

18. Heuer J. N., Chavez M., Lind J., Hahm B., Melillo C. & Besterman-Dahan K. (2025). Changes to Veteran community reintegration research needed to address diverse needs of Veterans and their communities. *Journal of Military, Veteran and Family Health*, no. 11(1), pp. 148–153. DOI: https://doi.org/10.3138/jmvfh-2023-0109

19. Council of the European Union. (2026, May 11). EUAM Ukraine: Council broadens the Mission's mandate to counter hybrid threats and support veteran reintegration [Press release]. Available at: https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2026/05/11/euam-ukraine-council-broadens-the-mission-s-mandate-to-counter-hybrid-threats-and-support-veteran-reintegration/

20. European Commission, & High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. (2025, December 3). Joint communication to the European Parliament and the Council: Strengthening EU economic security (JOIN(2025) 977 final). Available at: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52025JC0977

21. Veterans Affairs Canada. (2024). Service after Service: The National Veterans Employment Strategy. Available at: https://www.veterans.gc.ca/en/about-vac/our-values/national-veterans-employment-strategy

22. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024, December 31). Pro skhvalennia Stratehii formuvannia systemy povernennia z viiskovoi sluzhby do tsyvilnoho zhyttia na period do 2033 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yii realizatsii u 2025–2027 rokakh [On approving the Strategy for developing a system of transition from military service to civilian life until 2033 and the operational plan for its implementation in 2025–2027] (Order No. 1350-r). Available at: https://zakon.rada.gov.ua/go/1350-2024-%D1%80 (in Ukrainian)

УДК 355.087.541:341.217](4-6ЄС)
JEL J68, H55, I38

Онищенко Світлана Володимирівна, доктор економічних наук, професор, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». **Скрильник Андрій Сергійович, к**андидат економічних наук, доцент, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». **Європейський вимір реінтеграції ветеранів: систематизація міжнародного досвіду формування інклюзивних екосистем соціально-економічної стійкості та безпеки.**

Актуальність дослідження зумовлена безпрецедентним зростанням кількості ветеранів в Україні внаслідок повномасштабної війни та потребою переходу від фрагментарних заходів соціального захисту до цілісної моделі реінтеграції. Метою статті є здійснення комплексного огляду та систематизації міжнародного досвіду реінтеграції ветеранів для виявлення шляхів формування інклюзивних екосистем. У дослідженні застосовано методи системного та порівняльного аналізу, узагальнення й типологізації. Розглянуто підходи окремих держав-членів Європейського Союзу, а також Великої Британії, США, Канади та Ізраїлю до соціальної, професійної та економічної реінтеграції ветеранів. Узагальнено типологію моделей реінтеграції за характером інституційної взаємодії, домінуючими механізмами підтримки та рівнем залучення держави, бізнесу й громадянського суспільства. Запропоновано модель інклюзивної екосистеми реінтеграції ветеранів, у центрі якої перебуває ветеран, а ключовими суб'єктами взаємодії є держава, громада, бізнес, освітні та громадські інституції, поєднані з функціональними блоками підтримки. Обґрунтовано взаємозв'язок між ефективністю реінтеграції ветеранів і соціально-економічною стійкістю та безпекою держави через збереження людського капіталу, зниження соціального виключення та посилення суспільної згуртованості. Визначено орієнтири для формування української екосистеми реінтеграції ветеранів з урахуванням європейського вектору розвитку.

Ключові слова: європейський вимір; реінтеграція ветеранів; інклюзивна екосистема; соціально-економічна стійкість; людський капітал; економічна безпека; типологія моделей.

UDC 355.087.541:341.217](4-6ЄС)
JEL J68, H55, I38

Svitlana Onyshchenko, Doctor of Economics, Professor, National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic". **Andrii Skrylnyk,** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic". **The European dimension of veterans' reintegration: a systematisation of international experience in creating inclusive ecosystems of socio-economic stability and security.**

The relevance of the study is determined by the unprecedented increase in the number of veterans in Ukraine as a result of the full-scale war and the need to shift from fragmented social protection measures to a holistic model of reintegration that accounts for the social, professional, and economic dimensions of veterans' return to civilian life. The purpose of the article is to conduct a comprehensive review and systematization of foreign experience in veteran reintegration in order to identify pathways for forming inclusive ecosystems of socio-economic resilience and security. The study employs methods of systemic and comparative analysis, generalization, and typologization, which allows for identifying common features and differences among national models of veteran support. Approaches of selected European Union member states, as well as the United Kingdom, the United States, Canada, and Israel to the social, professional, and economic reintegration of veterans are examined. A typology of reintegration models

is generalized according to the nature of institutional interaction, the dominant support mechanisms, and the level of involvement of the state, business, and civil society. A model of an inclusive veteran reintegration ecosystem is proposed, with the veteran positioned at its center and the state, community, business, and educational and public institutions serving as key actors of interaction, combined with functional support blocks. The relationship between the effectiveness of veteran reintegration and the socio-economic resilience and security of the state is substantiated through the preservation of human capital, the reduction of social exclusion, and the strengthening of social cohesion. The scientific novelty lies in the systematization of dispersed international experience into a single structured model suitable for adaptation to Ukrainian realities. Guidelines for forming a Ukrainian veteran reintegration ecosystem are identified, taking into account the European vector of development.

Key words: European dimension; veterans' reintegration; inclusive ecosystem; socio-economic sustainability; human capital; economic security; typology of models.

Конфлікт інтересів: О**нищенко С.В.** є членом редакційної колегії журналу. Для забезпечення незалежності редакційного процесу рукопис розглядався редактором, який не мав конфлікту інтересів з автором. Автор не брав участі у відборі рецензентів, процесі рецензування та прийнятті рішення щодо публікації статті. Рукопис пройшов стандартну процедуру подвійного сліпого рецензування.